

МӘДЕНИ МҰРА
ғылыми журнал

КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ
научный журнал

CULTURAL HERITAGE
science journal

ISSN: 2708-3365

№ 4 (99)

Астана
2022

Редакциялық алқа:

Сыдыков А.Ж.	PhD докторы (Қазақстан), алқа төрағасы
Асанканов А.А.,	тарих ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Қырғызстан)
Әбдуақап Қара,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Түркия)
Бороффка Н.,	археология докторы, профессор (Германия)
Бейсенов А.З.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
Ибадуллаева З.Ө.,	тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Қазақстан)
Ибраева А.Г.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Ұлттық Жаратылыстану ғылымдары академиясының академигі (Қазақстан)
Қасенәлі А.Е.,	PhD докторы (Қазақстан)
Купаева А.Қ.,	PhD докторы (Қазақстан)
Қартаева Т.Е.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
Малдыбаева Р.К.,	өнертану кандидаты (Қазақстан)
Мұқтар Ә.Қ.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
Оңғар А.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
Самашев З.С.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
Төлеубаев Ә.Т.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
Смағұлов О.С.,	ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы (Қазақстан)
Таймағамбетов Ж.Қ.,	ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
Үмітқалиев Ұ.Ұ.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
Шамильоглу Ю.,	Висконсин университетінің профессоры (АҚШ)

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

CONTENTS

Қажымас қайрат, қалтқысыз қызмет 4

ТҰЛҒА. ТАҒЫМ. ТАҒЫЛЫМ / ЛИЧНОСТЬ. ПРИЗНАНИЕ. ПОЧТЕНИЕ

Елеуов М.Е. Археология заңғары	16
Подушкин А.Н. Пытливый ум, неутомимый исследователь	18
Тоқтабай А.У. Тастарға тіл бітірген тарлан ...	23
Боковенко Н.А. Культура саков Восточного Казахстана: поиск истоков	26
Мұқтар Ә.К. Археолог З. Самашевтың ортағасырлық Сарайшықты зерттеуге қосқан үлесі	32
Ермолаева А.С. Мой сокурсник Зайнолла Самашев	42
Сайлаубай Е.Е. Ұлт тарихын түгендеуші тұлға ..	45

Мерц В.К. Короткие встречи на долгом пути ...	47
Табалдыев К.Ш. Зейнолла ағайыбыздың илимий эмгектерін дайым күтөбүз	50
Гасанов З.Г. Работа «Азербайджано-казахстанской международной археологической экспедиции» в 2019-2022 гг.	53
Омаров Ғ.К. Текті тұлға туралы толғаныс	59
Үмітқалиев Ұ.Ұ. Қазақ археологиясындағы мен таныған Зейнолла аға бейнесі	64

ФОТОШЕЖІРЕ / ФОТОГАЛЕРЕЯ 67

ҒАЛЫМНЫҢ ҒИБРАТТЫ ҒҰМЫРЫ / ДОСТОЙНАЯ ЖИЗНЬ УЧЕНОГО

Самашев З.С. Көне дүние қойнауына саяхат ...	94
Самашев З.С. Қазақ Алтайындағы Берел ескерткіші	96
Самашев З.С. Вопросы археологии раннего железного века Казахстана	112
Самашев З.С. Тарбағатай петроглифтері. Шимайлы	127
Самашев З.С. Изобразительная деятельность в эпоху средневековья	138
Самашев З.С. Петроглифтерді зерттеудің кейбір әдістері	149

Indefatigable Will, Unwavering Service 4

PERSONALITY. CONFESSION. HONOR

Eleuov M.E. Patriarch of archeology	16
Podushkin A.N. An inquisitive mind, a tireless explorer	18
Toktabay A.U. A word about contemporary	23
Bokovenko N.A. The saka culture of Eastern Kazakhstan: a search for the origins	26
Muktar A.K. The contribution of archaeologist Z. Samashev to the study of the medieval Sarayshik	32
Ermolayeva A.S. My classmate Zaynolla Samashev ..	42

Sailaubay E.E. A person who studies the history of the nation	45
Merz V.K. Short meetings on a long journey	47
Tabaldiyev K.Sh. We always look forward to the scientific works of Zeynolla agai	50
Gasanov Z.G. The work of the «Azerbaijan-Kazakhstan International Archaeological Expedition» in 2019-2022	53
Omarov G.K. A word about a noble person	59
Umitkaliyev U.U. The image of Zeynolla aga in Kazakh archeology	64

PHOTOGALLERY 67

DIGNIFIED LIFE OF A SCIENTIST

Samashev Z.S. Journey into the depths of the ancient world	94
Samashev Z.S. Berel site of the Kazakh Altai ...	96
Samashev Z.S. Issues of archeology of Early Iron Age Kazakhstan	112
Samashev Z.S. Petroglyphs of Tarbagatay. Shimayly	127
Samashev Z.S. Fine activity in the Middle Ages ...	138
Samashev Z.S. Some methods of studying petroglyphs	149

Елеуов М.Е.,
тарих ғылымдарының докторы, профессор,
Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері

АРХЕОЛОГИЯ ЗАҢҒАРЫ

Бала Зейнолланың туып-өскен ортасы – қазақтың құтты мекені Алтай өңірі. Ол Ұлан ауданының Бестерек ауылында дүниеге келіп, дәстүрлі шаруа отбасында тәлім алған.

1970 жылы Өскемен педагогикалық институтын тарих мамандығы бойынша аяқтап, еңбек жолын осы оқу орнында ұстаздық қызметтен бастаған. 1980 жылдан археологиялық зерттеулерге бет бұрып, кіші ғылыми қызметкерден бастап ғылым докторы дәрежесіне дейінгі қажырлы еңбек жолын жүріп өтті.

Зейнолла Самашұлының ғылыми ізденістерінің басты арнасы Орталық Азия

жерін мекендеген халықтардың ежелгі және ортағасырлық тарихын, мәдениеті мен өнерін зерттеуге бағытталды. Ол Қазақстанның түрлі аймақтарында шоғырланған, тас дәуірінен бастап этнографиялық кезеңге дейінгі аралықтағы жартас бетіндегі суреттердің жүздеген жәдігерлерін ашып зерттеді. Ақбауыр, Баянжүрек, Сауыскандық, Теректі әулие, Төлеубұлақ сынды ескерткіштерде жүргізген кешенді зерттеулері мен Қазақстан пегроглифтерін қамтыған докторлық жұмысы ғалымның ерен еңбегі дер едік.

Зейнолла Самашұлының ғылым жолындағы көлемді еңбектерінің бірі Алтай

МӘДЕНИ МҰРА

төріндегі әйгілі Берел қорымында жүргізген тыңғылықты зерттеулері болып табылады. Ол жетекшілік еткен археологиялық экспедиция жұмыстарының ең жарқын жаңалықтары қатарында, Берел жазығы мен Қарақаба өзені жағасындағы сақ және ежелгі түркі дәуірінің «тоң басқан» обаларынан табылған археологиялық жәдігерлерді айрықша атауға болады. Берел қорымынан табылып, осы күнге дейін бұзылмай сақталған органикалық материалдар арқылы Қазақстанның өте ертедегі ежелгі тарихына қатысты соны тұжырымдар жасап, көшпенділердің технологиялық даму дәрежесі мен дүниетанымы жайлы әлемдік ғылымға теңдессіз жаңалықтар ұсынды.

Зейнолла Самашевтың басшылығымен өткен ғасырдың 80-ші жылдарынан бастап Маңғыстау өңіріндегі Бәйте, Үстірттегі Қызылүйік сынды сарматтардың ғұрыптық кешендері мен қола дәуірінің Тоқсанбай қонысы, Жайық бойындағы Алтын Орда хандарының жазғы ордасы мен сол кезеңнің ірі орталығы болған Сарайшық қалашығында кешенді зерттеу жұмыстары жүргізіліп келе жатыр. Зерттеу нәтижесінде Алтын Орда мемлекетінің тарихы, экономикасы, ақша айналымы жайында тың мәліметтер алынып, ғылыми айналымға енді.

Ғалымның еңбектерінде Сарайшық қаласы Еуразия даласындағы тоқсан тарау, тоғыз жолды тоғыстырған, Алтын Ордадан кейінгі Қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуында да маңызды орын алған орталықтардың бірі ретінде бағамдалады.

ЮНЕСКО-ның 1993-1997 жылдар аралығында жүзеге асырылған «Орталық Азияның петроглифтер корпусы» бірлескен қазақ-француз археологиялық экспедициясының жетекшісі қызметін атқарды. Ал 2003-2010 жылдар аралығында Германияның Бохум қаласындағы тау-кен ісі музейімен бірлескен жобаның жетекшісі ретінде Қазақстандағы ежелгі тау-кен ісі мен

металлургия және еліміздің шығысындағы қалайы өндірген ежелгі кеніштерді зерттеді.

Зейнолла Самашұлының ғылыми ізденістерінің келесі бір бағыты – 2007-2016 жылдар аралығында Моңғолия аумағындағы Еуразияның далалық көшпелілер дүниесіне ортақ мәдени мұра ескерткіштеріндегі зерттеулері. Осы жылдар аралығында бұғытастар, ежелгі түркілердің қалалары, Шивээт Улаан сияқты ғұрыптық кешендер мен монументалды өнер ескерткіштері және ғұндардың обалары зерттеліп, ғылыми айналымға енді.

АҚШ, Германия, Украина, Ресей және басқа да алыс-жақын шетелдерде көрмелер өткізу арқылы Қазақстанның тарихи мұраларын насихаттап, ел аумағындағы Берел қорық-музейін, Сарайшық қаласындағы ашық аспан астындағы музейді ұйымдастырудағы еңбектері ғалымның қоғамдық орайдағы қызметінің үлкен бір парасы екенін еске саламыз. Ғалым Қазақстан мен Еуразия даласының көне тарихы мен археологиясына қатысты 500-ден астам ғылыми мақалалардың, оның ішінде 30-дан аса монографиялық еңбектің авторы.

Саналы ғұмырын қазақтың төл тарихын түгендеуге арнаған ғалым және осы жолда шәкірт баулып жүрген ұлағатты ұстаз. Тынымсыз еңбек пен биік парасат пайымының нәтижесінде тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері, «Тарлан» сыйлығының иегері атанды.

Көнеден сыр тартып, ескі тарихымыздың талай көмбелі қазынасын жарқырата танытып келе жатқан археология тарланына жамағат қауым мен елі риза. Зейнолла Самашұлы сынды қадірлі де қарымды әріптесіміздің еселі еңбегі, ұлағатты жолы жалғаса берсін деп тілектестік білдіреміз.

СУРЕТТЕ: аса құнды лепидолит рудасы. Бұрынғы Асубұлақ кен байыту комбинаты, Ұлан ауданы, Шығыс Қазақстан облысы.

